

بررسی پیامدهای فرهنگی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه و ارائه راهکارهای مناسب در تهران

دکتر کریم حمدی^۱، پیمان حسن پور^۲

چکیده

در این پژوهش در راستای تبیین پیامدهای فرهنگی-اجتماعی ازدواج در کشور، نخست به مفهوم ازدواج و ابعاد آن به عنوان یک مسئله اجتماعی نگریسته و به توصیف آن از دیدگاه اسلام پرداخته و در ادامه مزایا و معایب آن و نیز پیامدهای ناشی از عدم توجه به آن مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به پژوهش انجام شده، اهداف تحقیق و سوالات و فرضیه‌های مربوطه ارائه و ضمن معرفی جامعه و نمونه آماری و روش تحقیق و شیوه‌های گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌های حاصله به تست و آزمون فرضیه‌های تحقیق اشاره نموده و در خاتمه نتایج مربوط به تحقیق آورده شده است. نتایج حاصله بیانگر این مهم می‌باشد که هر اندازه شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی ازدواج بیشتر مورد توجه قرار گیرد ازدواج با پیامدهای مثبت مواجه خواهد بود.

واژگان کلیدی: پیامدهای فرهنگی، پیامدهای اجتماعی، ازدواج

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۷/۱۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۹/۱۳

۱- دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات (نویسنده مسئول)
۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

مقدمه

ازدواج مقوله‌ای فرهنگی و اجتماعی است که به رقم ثابت زیادی که همواره بر نفس آن حاکم بوده، بسیار تحت تأثیر شرایط حاکم بر جامعه جدید قرار گرفته است. بنابراین ایجاد تحول در آن با توجه به شرایط و مقتضیات زمان امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. اما آنچه ازدواج در جهان معاصر را متفاوت از گذشته ساخته، دامنه تحولات در ازدواج است که در نتیجه تغییرات بسیار در ساختارهای اجتماعی و فرهنگی اتفاق افتاده است. تردیدی وجود ندارد که ساختارهای اجتماعی جدید، شرایط و ضرورت‌های جدیدی را برای ازدواج رقم زده و موجب بروز تمایز آشکاری میان شیوه‌ها و ساختارهای ازدواج در جامعه سنتی و جدید شده است.

نگرش و دیدگاه نسبت به «ازدواج» به عنوان یک «واقعیت اجتماعی»، تحت تأثیر فرهنگ و نقش و موقعیتی است که در آن به سر می‌بریم. طبق بینش جامعه‌شناختی «واقعیت هرگز به ما نمی‌گوید که چیست، بلکه انسان‌ها باید واقعیت را آن گونه که هست، تفسیر کنند و آن تفسیر با فرهنگی که ما برای راهنمایی خود به کار می‌بریم آغاز می‌گردد. هرچند فرهنگ نیز به نوبه خود از گروه‌های ما و از جامعه ما ناشی می‌شود» (شارون، ۱۳۷۹، ص ۱۳۹). بنابراین دیدگاه فرد نسبت به ازدواج تابع فرهنگی است که به آن تعلق دارد، همچنین ملهم از موضع و جایگاه فرد در جامعه است. به عبارت دیگر برخی باورهای فرد، ناشی از تأثیر فرهنگ و جامعه‌ای است که در آن زندگی می‌کند، مانند نقش مرد یا زن بودن، مثلاً واقعیتی به نام زن بودن به مفهوم یاد گرفتن «اندیشیدن مانند یک زن» است، یعنی اعتقاد به اینکه عاطفه، حیا، صبر، بردباری، گذشت، خانه‌داری، بچه‌داری و مادری، کنش‌های ضروری برای یک زندگی خوب و رضایت‌بخش است و مرد بودن نیز به مفهوم یاد گرفتن «اندیشیدن مانند یک مرد» است، یعنی باور داشتن به اینکه نان‌آوری، سرپرستی خانواده، احساسی نبودن، تلاش برای کسب معاش، اعتبار اجتماعی، لازمه یک زندگی خوب و سعادت‌مندانه است.

حفظ دین، پذیرش عبادت انسان و تکوین مودت و رحمت است و ازدواج که یک ایده‌ی دارای پشتوانه‌ی دینی و اسلامی است می‌تواند در جلوگیری از سردرگمی و اغتشاشات روحی افراد جامعه موثر باشد که البته عدم فرهنگ سازی نهادهای ذریبط در جهت ترویج ازدواج اسان مشکلات فراروی تحقق این ایده می‌باشد بنا براین در این پژوهش در نظر است به سوالات ذیل

پاسخ داده شود

- پیامدهای فرهنگی و اجتماعی ناشی از ازدواج کدامند؟
- جهت کاهش پیامدهای منفی فرهنگی و اجتماعی و افزایش نقطه مثبت ازدواج چه راهکارهایی را می توان ارائه داد؟

مفهوم ازدواج

ازدواج، در عرف و شرع، پیمان زناشویی است که بر اساس آن، برای مرد و زن در برابر هم، تعهدات اخلاقی و حقوقی پدید می آید که سرپیچی (از بسیاری) از آنها، عقوبت و کیفر در پی خواهد داشت .

در هر آیینی، ازدواج با قوانین و مقررات ویژه ای صورت می گیرد و اسلام به آداب و رسوم دیگر اقوام احترام گذاشته است: «لکل قوم نکاح» از پیمان زناشویی در قرآن به «نکاح» نیز تعبیر شده، و به دو معنا به کار رفته است:

نیاز روح به کانون آرامش، با اهمیت تر از نیاز جنسی است. همسر شایسته در پیش آمدهای زندگی، راه وصول به آرامش و سعادت را نزدیک می کند

اهداف و آثار ازدواج

حکمت ها و آثار مهمی بر ازدواج ترتب دارد، و قرآن در آیاتی به آنها پرداخته است. در برخی موارد، هر چند زن و مرد با یکدیگر زندگی می کنند، اهدافی که باید در زندگی آنان حاکم باشد، از میان می رود و دو طرف بدون آن که بهره ای از زندگی مشترک ببرند، با یکدیگر زندگی می کنند برخی گفته اند: هر جا نشانه های الفت و حکمت های زوجیت چه در دنیا و چه در آخرت برقرار باشد، قرآن واژه زوجیت را به کار برده است (روم/ ۲۱ فرقان/ ۷۴ زخرف/ ۷۰ بقره/ ۲۵ یس/ ۵۶).

و هرگاه جای این نشانه ها و حکمت ها را بغض و خیانت یا تفاوت عقیده زن و مرد با یکدیگر پر می کند، قرآن از کلمه «امرأه» استفاده کرده است (یوسف/ ۳۰ تحریم/ ۱۰ و ۱۱).

همچنین آن جا که حکمت زوجیت (بقای نسل انسان) از میان برداشته می شود، باز قرآن واژه «امرأه» را به کار برده است (ذاریات/ ۲۵ مریم/ ۴ و آل عمران/ ۴۰).

بدین سبب دوباره وقتی این حکمت سر برمی آورد و ثمره زوجیت به بار می نشیند، باز قرآن تعبیر را عوض کرده کلمه «زوج» را به کار می برد. در آیه ۴۰ آل عمران، زکریا به خدا خطاب می کند که همسر من نازا است: «و امرأتی عاقرة»؛ ولی وقتی دعای او اجابت می شود، قرآن می فرماید: «و اصلحنا له زوجه».

۱- حفظ انساب

ازدواج و رعایت مقررات آن، نسب را حفظ می‌کند. در اسلام، حفظ نسب، پایه احکام و حقوق فراوانی است. بعضی از احکام فقهی، بر شناخت رابطه فرزند با پدر و مادر یا بر شناخت نسبت‌های فامیلی دیگر، مبتنی است. تبعیت فرزند از پدر و مادر در کفر و اسلام، در طهارت و نجاست، در بردگی و حریت، ربابین پدر و فرزند، قصاص نشدن پدر به قتل فرزند، مقبول نبودن شهادت پسر بر ضد پدر، وجوب قضای نمازهای میت بر پسر بزرگتر، مسائل ارث، ولایت پدر و جد، حقوق طرفینی مانند حق حضانت و نفقات، عقود والدین و اطاعت از آنها و مسائل اخلاقی مانند صلہ رحم، هبه به اقارب، عقیقه فرزند و مسائل فراوان دیگری، بر حفظ انساب متوقف است. و از این جا به اهمیت ازدواج و مراعات حدود آن نیز پی می‌بریم. حفظ نسب، حکمت عده زن بین دو ازدواج شمرده شده است. انتظار زن برای ازدواج دوباره پس از وفات شوهر به مدت چهار ماه و ده روز (بقره/۲۳۴)، عده زن به مدت سه دوره پاکی پس از طلاق (بقره/۲۲۸) و انتظار زن باردار برای ازدواج مجدد تا هنگام وضع حمل (طلاق/۴) همه این مقررات گویای اهمیت حفظ نسب است. حرمت ازدواج با زن شوهردار (نساء/۲۴)، و حرمت زنا (اسراء/۳۲) نیز بر پایه حکمت حفظ نسب قرار داده شده است.

۲- برخورداری از سکون و آرامش

نیاز روح به کانون آرامش، با اهمیت‌تر از نیاز جنسی است. همسر شایسته در پیش آمدهای زندگی، راه وصول به آرامش و سعادت را نزدیک می‌کند: «و من آیاته أن خلق لکم من أنفسکم أزواجاً لتسکنوا اليها...»، «...و جعل منها زوجها لیسکن اليها...»

برخی مفسران، مقصود از لباس را در آیه ۱۸۷ بقره، سکون و آرامش دانسته‌اند؛ همان گونه که خدا شب را لباس (مایه آرامش و سکون) دانسته: «و جعلنا الیل لباس لکم و انتم لباس لهن» نیز به سکون و آرامشی که با همسر حاصل می‌شود، اشاره خواهد داشت.

یکی از بناهای پر اهمیت اجتماع، ازدواج و تشکیل خانواده است در این واحد اولیه اجتماعی سنگ بنای تعلیم و تربیت نهاده می‌شود و انسان در عرصه ازدواج به آرامش و تکامل می‌رسد

۳- حفظ نوع بشر

طبق بیان قرآن، ازدواج وسیله‌ای برای تولید و بقای نسل در انسان و حیوان است «...جعل لکم من أنفسکم ازواجاً و من الانعام ازواجاً یذروکم فیه ...»

بررسی پیامدهای فرهنگی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۰۱

گرچه جمله «یذروکم فیه» تکثیر نسل انسان را بیان داشته است، در این جهت، میان انسان و چهارپایان و گیاهان فرقی نیست. در جای دیگری می‌فرماید: پروردگار، شما را از «نفس واحدی» آفرید و جفتش را نیز از او خلق کرد، و از آن دو، مردان و زنان بسیاری را پراکنده ساخت: «... و بث منهما رجالا کثیرا و نساء...».

در آیه ۷۲ نحل می‌فرماید: از همسرانتان برای شما فرزندان و نوه‌ها قرار داد «...» و جعل لکم من ازواجکم بنین و حفده. قرآن، بقای نسل انسان و اجتماع مدنی را به ازدواج منوط می‌داند و روی آوردن به زنا و لواط را نابود کننده راه بقای نسل می‌شمارد: «و لا تقربوا الزنی انه کان فاحشه و ساء سییلا»، «انکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل»؛ زیرا با رواج راه‌های نامشروع، رغبت به نکاح کم می‌شود؛ جاذبه‌اش از بین رفته، فقط بار تامین مسکن و نفقه و به دنیا آوردن اولاد و تربیت آنان، باقی می‌ماند. در نتیجه، آسان‌ترین راه‌های اشباع غرایز که نامشروع است، رایج می‌شود و هدف بقای نسل، رنگ می‌بازد.

۴- داشتن فرزندان صالح

یکی از خواسته‌های غریزی انسان، نیاز فطری به پدر و مادر شدن شمرده، و پاسخ به این خواسته با ازدواج و داشتن فرزند تامین می‌شود؛ زیرا اصل تولید و تکثیر، از راه‌های غیر مشروع نیز ممکن است؛ ولی در سایه ازدواج، نسلی دارای اصل و نسب پدید می‌آید. قرآن در آیاتی، فرزند را زینت زندگی دنیا شمرده که بیان‌گر رغبت انسان به داشتن فرزند و برقرار شدن رابطه پدر یا مادر و فرزند است «المال و البنون زینه الحیوه الدنیا». داشتن فرزند به صورت ثمره ازدواج، با تعبیرهای گوناگونی در قرآن آمده است. در آیه ۲۲۳ بقره از این که می‌گوید: «نساوکم حرث لکم فاتوا حرثکم انی شئتم...»، یادآور می‌شود که بکوشید از این فرصت بهره‌گیرید و با پرورش فرزندان صالح و شایسته که به حال دین و دنیای شما مفید باشد، اثر نیکی برای خود از پیش بفرستید. «... و قدموا لانفسکم...». در آیه ۱۸۷ بقره پس از آن که از آمیزش با همسر سخن به میان آمده است، می‌فرماید: «... و ابتغوا ما کتب الله لکم...» که به نظر بسیاری مقصود، طلب فرزند است. در موارد متعددی از قرآن، خداوند برای داشتن فرزند صالح، خوانده شده است. در آیه ۱۸۹ اعراف از قول پدر و مادر نقل می‌کند که عرضه می‌دارند اگر فرزند صالح نصیبشان شود، شکرگزار خواهند بود: «دعوا الله ربهما لئن اتیتنا صالحا لنکونن من الشکرین...». در چند جا، درخواست حضرت زکریا (ع) مطرح شده است که از خداوند، فرزندی که لیاقت جانشینی او را

داشته: «... فهب لی من لدنک ولیا»، و مورد رضایت پروردگار باشد...» و اجعله رب رضیا را خواسته است. در سوره آل عمران، پس از مشاهده شایستگی های مریم (ع) پروردگارش را می خواند: خداوندا! از طرف خود، فرزند پاکیزه ای نیز به من عطا فرما: «... هب لی من لدنک ذریه طیبه انک سمیع الدعاء».

۵- مودت و رحمت

از دیگر آثار ازدواج، مودت و رحمت است: «و جعل بینکم موده و رحمه...» آن چه در آغاز زندگی مشترک بین زن و شوهر، یگانگی برقرار می کند، و اثر آن در مقام عمل ظاهر می شود، مودت است؛ ولی پس از گذشت زمان و رسیدن دوران ضعف و ناتوانی، رحمت جای مودت را پر می کند. رحمت و مودت به تعبیر قرآن، دو نشانه الهی و ضامن به پا ماندن بنای زندگی و تداوم وحدت است؛ البته رحمت در همان آغاز زندگی نیز در زندگی نقش دارد. گاهی زحمات و خدمات بلاعوض و ایثارگرانه بدون هیچ گونه چشم داشتی حتی گاهی با برخورد سرد از طرف مقابل، از انسان سر می زند. در اینجا برای حفظ نظام خانوایی از خواسته های غریزی انسان، نیاز فطری به پدر و مادر شدن شمرده، و پاسخ به این خواسته با ازدواج و داشتن فرزند تامین می شود؛ دگی، مودت رنگ می بازد؛ ولی رحمت جایگزین آن می شود.

یکی از خواسته های غریزی انسان، نیاز فطری به پدر و مادر شدن شمرده، و پاسخ به این خواسته با ازدواج و داشتن فرزند تامین می شود؛

۶- ارضای غریزه جنسی

غریزه جنسی، نیرویی است که در زن و مرد قرار داده شده و ازدواج، وسیله ای مجاز برای اطفای نیروی شهوت و پاسخی به این غریزه خدادادی است: «و الذین هم لفروجهم حفظون الا علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین»

در حدیث آمده است: میان لذت های مادی و جسمانی در دنیا و آخرت، هیچ کدام به پایه لذت زناشویی نمی رسد؛ سپس امام به آیه ۱۴ آل عمران استشهد می کند که در میان شهوات گوناگون، علاقه به زن را مقدم داشته است: «زین للناس حب الشهوت من النساء و البنین و القناطر المقتنطه...» در آیه ۱۸۷ بقره می فرماید: خداوند می دانست که شما به خود خیانت می کردید و آمیزش با همسر را که ممنوع شده بود، انجام می دادید؛ بدین سبب، ممنوعیت برداشته شد: «... علم الله انکم کنتم تختانون انفسکم فتاب علیکم و عفا عنکم فالن باشروهن...». این آیه، به نیاز غریزی

بررسی پیامدهای فرهنگی اجتماعی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۰۳

جنسی اشاره دارد که به رغم ممنوعیت شرعی، مردم به سوی آن کشیده می‌شوند؛ البته این امر نمی‌تواند انگیزه اصلی و هدف نهایی ازدواج باشد؛ زیرا گزینه جنسی در زن و مرد، دوره محدودی دارد و اگر غرض از ازدواج، فقط این جهت باشد، باید زوجین هنگام ناتوانی جنسی، یکدیگر را رها کنند یا زن و مردی که توانایی جنسی خویش را از دست داده‌اند، هیچ‌گاه پیمان زناشویی نبندند.

۷- بازداشتن از گناه

یکی از آثار ازدواج برای زن و مرد، ایجاد زمینه تقوا و دوری از گناهان است. با اشباع گزینه جنسی در زن و مرد، زمینه گناهان شهوت انگیز از میان می‌رود. این که در قرآن از کسی که ازدواج کرده، به «مُحْصَن و مُحْصَنَه» تعبیر شده: «فَاِذَا احْصَن...»، به جهت این است که زن و مرد، با ازدواج در حِصْن سنگر مستحکمی قرار می‌گیرند و خود را حفظ می‌کنند تا وسوسه‌های شهوانی در آنان اثر نگذارد؛ بلکه ازدواج، زمینه گناهان دیگر را نیز از بین می‌برد؛ زیرا پذیرفتن مسئولیت تامین و تربیت اولاد، انسان را به استفاده بهینه از عمر وای می‌دارد و برای گناه و معاشرت‌های گمراه‌کننده جایی باقی نمی‌ماند. پیامبر اکرم (ص) فرمود: «من تزوج فقد احرز نصف دینه» با ازدواج، نیمی از دین صیانت می‌شود.

در روایتی دیگر آمده است: بدترین مردم، کسانی‌اند که در مجرد به سر می‌برند. در تفسیر آیه ۱۸۷ بقره «هن لباس لکم و اتمم لباس لهن» برخی گفته‌اند: آن گونه که انسان، با لباس از سرما و گرما و حشرات و آسیب‌های جلدی، محافظت می‌شود، زن و مرد، با ازدواج، یکدیگر را از گناه حفظ می‌کنند. در آیه ۲۸ نساء حکمت تشریح ازدواج این گونه بیان شده است: «یرید الله ان یخفف عنکم...»؛ زیرا پیروی از شهوات و در دام گناه افتادن، برای انسان، وزانت و سنگینی می‌آورد و تشریح ازدواج و فراهم شدن امکان آن برای کسی که نمی‌تواند با زنان آزاد ازدواج کند، از فساد و گناه جلوگیری می‌کند و انسان از عواقب آن در امان می‌ماند و این نوعی توسعه برای انسان شمرده می‌شود.

۸- توسعه رزق

نگرانی از تنگ دستی، یکی از بهانه‌هایی است که برای گریز از ازدواج، مطرح می‌شود. قرآن، این گونه به انسان امیدواری می‌دهد: از فقر و تنگ دستی جوانان و مجردان نگران نباشید و در ازدواج آنها بکوشید چرا که اگر فقیر باشند، خداوند از فضل خویش، آنان را بی‌نیاز می‌سازد: «و

انكحوالایمی منكم و الصلحین من عبادكم و امائكم ان یكونوا فقراء یغنهم الله من فضله...» برخی گفته‌اند: مفاد این آیه، وعده خداوند به غنا و بی‌نیازی است برای کسانی که تشکیل خانواده دهند. روایاتی نیز این معنا را تایید می‌کند.

یکی از آثار ازدواج برای زن و مرد، ایجاد زمینه تقوا و دوری از گناهان است. با اشباع غریزه جنسی در زن و مرد، زمینه گناهان شهوت انگیز از میان می‌رود

در حدیثی، امام صادق (ع) ترك ازدواج به سبب ترس از گرسنگی را سوء ظن به پروردگار دانسته است؛ زیرا پس از وعده قرآن به توسعه رزق، نگرانی در این زمینه، جز بدگمانی به خدا نیست. با توجه به اینکه افرادی در جامعه، پس از ازدواج، نه تنها ثروتمند نمی‌شوند، بلکه بر فقرشان افزوده می‌شود و اگر این آیه، متضمن وعده خداوند باشد، خلف وعده لازم می‌آید و خلف وعده قبیح است، گروهی برآنند که برای وعده در این آیه باید معلق بر مشیت الهی در تقدیر گرفته شود؛ یعنی پس از ازدواج، اگر خدا بخواهد، آنان را بی‌نیاز می‌کند، چنان که در آیه ۲۸ توبه، برای وعده الهی به غنا و بی‌نیازی به مشیت خدا تصریح شده است: «و ان خفتم عیله فسوف یغنیکم الله من فضله ان شاء...» اشکال شده است: همان طور که غنا و بی‌نیازی متاهلان، به مشیت منوط است، غنا و بی‌نیازی مجردها و کسانی که همسر ندارند (بلکه هر پدیده‌ای) نیز به مشیت توقف دارد، پس این چه وعده‌ای است که خدا، برای ازدواج داده است؛ زیرا همان گونه که متاهل‌ها، بر اثر مشیت الهی، به دو گونه (فقیر و غنی) تقسیم می‌شوند، مجردها نیز چنین هستند و اتفاقاً این وعده درباره مجردان در قرآن آمده است: «و ان یتفرقا یغن الله كلا من سعته...» اگر وضعیتی پیش آید که زن و شوهر نتوانند با هم زندگی کنند و از هم جدا شوند، خداوند هر دو را با فضل و رحمت خود بی‌نیاز خواهد کرد.

پاسخ اشکال آن است که بسیاری از مردم خیال می‌کنند، ازدواج و فراوانی عائله، سبب فقر، تجرد، سبب پس انداز و ثروت می‌شود. آیه در صدد آن است که این توهم را از دل‌ها بزدايد و غفلت از رزاق حقیقی را بردارد و به ما بفهماند که گاه، برکت و فراوانی، در مال انسان (با وجود عائله‌مند بودن) ایجاد می‌شود، و گاهی هم انسان (در عین کم‌عائله بودن و مجرد زیستن) هر چه می‌کوشد، در معیشت او پیشرفتی حاصل نمی‌شود. افزون بر آن که پذیرفتن مسئولیت تامین زن و فرزند، در او مسئولیت پدید می‌آورد.

بررسی پیامدهای فرهنگی اجتماعی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۰۵

در حدیثی، امام صادق (ع) ترک ازدواج به سبب ترس از گرسنگی را سوء ظن به پروردگار دانسته است

وقت را از بین نمی‌برد و از عمر خویش استفاده بهینه می‌کند و با کسب معاش بر عزت و اعتبار خویش می‌افزاید، بنابراین، آیه «ان یکونوا فقراء یغنهم الله» بیان می‌دارد که گاهی با ازدواج، فقر از زندگی رخت برمی‌بندد، نه آن که همیشه با ازدواج، فقر برطرف می‌شود و گرنه این آیه با آیه «و لیستعفف الذین لا یحدون نکاحا» تناقض می‌یافت. فخر رازی معتقد است که آیه «ان یکونوا فقراء یغنهم الله» «در مقام وعده الهی نیست؛ بلکه مفاد آیه آن است که نباید ترس از فقر، مانع ازدواج شود؛ زیرا مال فناپذیر است و آن چه ارزش و بقا دارد، فضل خدا است که باید در پی آن بود که از انباشتن ثروت بهتر است. «قل بفضل الله و برحمته فبذلک فلیفرحوا هو خیر مما یجمعون».

ازدواج و اهمیت آن در اسلام

در فرهنگ معین «ازدواج رابطه‌ای حقوقی است که برای همیشه یا مدتی معین، به وسیله عقد مخصوص بین زن و مرد حاصل شده و به آنها حق می‌دهد که از یکدیگر تمتع جنسی ببرند». در تعریفی دیگر «ازدواج و زندگی زناشویی یک پدیده طبیعی قراردادی است». (شهید مطهری، ۱۳۵۷) همچنین برخی ازدواج را فرآیندی از کنش متقابل بین یک مرد و یک زن؛ برخوردی دراماتیک بین فرهنگ (قواعد اجتماعی) و طبیعت (کشش جنسی) و پیوندی دائمی میان دو جنس مخالف می‌دانند که در یک چارچوب رسمی و قانونی مجاز به برقراری مناسبات جنسی می‌شوند (رضوی و دیگران، ۱۳۸۱، ص ۸).

در تعریف دیگر، ازدواج به عنوان یک نهاد و کانون اجتماعی ملهم از سه منبع قانون، عقاید اجتماعی و اعتقادات مذهبی بوده و مبتنی بر شش نکته است:

- ۱- ازدواج یک انتخاب شخصی آزاد است که بر پایه عشق استوار می‌گردد؛
- ۲- بلوغ و استقلال یک نیاز مسلم برای اقدام به ازدواج است؛
- ۳- ازدواج، ارتباطی بین دو جنس مخالف است؛
- ۴- در یک زندگی مشترک، مرد سرپرست بوده، تأمین معاش و محافظت از خانواده را بر عهده

دارد؛

۵- وفاداری جنسی و تک همسری، انتظارات یک ازدواج می‌باشند؛

۶- ازدواج به طور طبیعی با تولد فرزندان همراه است (ناک، ۱۳۸۲، ص ۱۴).

غیر از آیات فراوانی که مسلمانان را در هر وضعیتی به همسرگزینی و ازدواج فرا می خوانند، روایات بسیاری نیز بر این پیوند، انگشت توصیه می گذارند تا آنجا که امام صادق (ع) ترک ازدواج را از بیم فقر، سوء ظن به خداوند بزرگ خواند (کافی، ج ۵، ص ۳).

امر ازدواج بقدری از دیدگاه یگانه معبود هستی اهمیت دارد که در سوره نور آیه ۳۲ فرموده: مردان و زنان بی همسر خود را همسر دهید همچین غلامان و کنیزان صالح و درستکار را، اگر فقیر و تنگدست باشند خداوند از فضل خود آنان را بی نیاز می سازد خداوند گشایش دهنده و آگاه است و در آیه ای دیگر فرموده:

(از نشانه های خداوند این است که آفرید برای شما از جنس خودتان زوج هایی که بوسیله آنها آرام گیرید)

آری، خداوند رسیدن مشروع دو نفر زن و مرد را بهم، از نشانه های خود معرفی کرده و آنرا برای هر دو نفر موجب آرامش دانست.

آرامش و فروکش شدن موج طبیعی غریزه در انسان جز از طریق مشروع میسر نیست و این طریق مشروع ازدواج است و اینست پاسخ به ندای فطرت (موسوی زنجانودی، ص ۱۹).

تعالیم اسلام نیز بر نکات فوق در ازدواج تأکید دارد، اسلام ازدواج را قراردادی با شرایط ویژه می داند (نجفی، صص ۸۵) و نسبت به ملل و ادیان دیگر، برای مسلمانان در ازدواج شرایط بیشتری مقرر کرده است، هر چند ازدواج سایر فرهنگ ها را در ظرف و قالب خود به رسمیت می شناسد (کلینی، ج ۱، ص ۳۵۳). نکته دوم، استحکام این قرارداد است. در قرآن از ازدواج به عنوان «پیمانی محکم» یاد شده است (نساء، ۲۱) و جملاتی که در عقد ازدواج و هم زمان با آن از سوی یک طرف گفته می شود و طرف مقابل نیز آن را می پذیرد، نشان از استواری این پیوند دارد (مجلسی، ج ۱۰۰، صص ۲۶۷-۲۶۹). برخی از این جملات از متن قرآن گرفته شده و بر این استوار است که زن و مرد باید به صورت مناسب و مطلوب به زندگی مشترک خویش ادامه دهند، و در صورتی که بخواهند از هم جدا شوند باید با احسان و نیکی به یکدیگر همراه باشد (بقره، ۲۳۱). در عین حال، پیمان زناشویی محکم ترین قرارداد اجتماعی است که می توان آن را ناشی از دوستی شدید و رحمت متقابل بین زن و شوهر دانست که قرآن به آن اشاره کرده است (روم، ۲۱). این دوستی، قوی ترین امری است که فرد بر آن اعتماد کرده، والدین، خواهر و برادر و همه خانواده را رها می نماید و راضی می شود با فردی که نسبت خونی با او ندارد، زندگی کند و در سختی و آسایش با او شریک باشد. از نشانه

بررسی پیامدهای فرهنگی اجتماعی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۰۷

های مهم خداوند در خلقت انسان، جذبه روان شناختی در وجود مرد و زن است که می پذیرند از نزدیکیان جدا شوند و فرد ناآشنایی را به همسری برگزینند تا مایه آرامش یکدیگر شوند و رابطه دوستانه آنها از هر رابطه دیگر عمیق تر گردد.

به نظر می رسد، زن و مرد تنها در صورت اطمینان به عمق این رابطه و گوارا بودن زندگی مشترک، به ازدواج رضایت می دهند. این پیمان فطری، بسیار محکم و امری ورای ارضای جنسی است و اطمینان زن و مرد به یکدیگر بیش از اطمینان افراد به هم در هر رابطه دیگر انسانی است. این امور باعث می شود ازدواج به پیمان محکمی تبدیل شود (رشیدرضاء، ص ۴۶۰).

نقش ایمان و اخلاق در تحکیم بنیاد خانواده

خانواده یک واحد کوچک اجتماعی است که با پیمان ازدواج یک زن و مرد آغاز می شود و با تولید و تکثیر فرزندان توسعه و استحکام می یابد. جوامع بزرگتر نیز از همین واحدهای کوچک تشکیل می شوند. بشر از آغاز، زندگی خانوادگی را به عنوان بهترین نوع زندگی برگزیده و در همه زمان ها و مکان ها بدان پایبند بوده و هست.

این نوع زندگی از امتیازات انسان محسوب می شود و فوائد گوناگونی را در بردارد، از جمله این که زن و مرد را از پریشانی و بی هدفی و ولگردی نجات می دهد و به خانواده وابسته و دلگرم می سازد از نعمت انس و مودت و لذت جوئی های مشروع زناشویی بهره مند می شوند. در کانون گرم و با صفای خانواده فرزندان مشروعی را تولید می کنند. پرورش فرزندان و انس با آنان یکی از بهترین لذتهای زندگی است.

اسلام برای تحقق اهداف ازدواج و تحکیم بنیاد خانواده روی دو امر تاکید دارد: یکی ایمان و دیگری اخلاق. و به کسانی که قصد ازدواج دارند توصیه می کند که دین و اخلاق همسر خود را نیز منظور بدانند.

مردی خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و در امر ازدواج با او مشورت نمود، آن حضرت فرمود: «با زنان دیندار ازدواج کن تا خیر فراوانی نصیب تو شود» (وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۵۰).
علی بن موسی الرضا علیه السلام فرمود: «سودی بهتر از زن صالح و شایسته نصیب انسان نمی شود، زنی که شوهرش را خوشنود می سازد و در غیاب او از خودش و مال شوهرش نگهداری می کند» (همان، ص ۳۹).

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «اگر کسی از دختر شما خواستگاری کرد و دین و اخلاقش را پسندید با او تزویج کنید و گرنه فتنه و فساد بزرگی در زمین به وجود می آید» (همان، ص. ۷۷).
برای حسن رابطه بین زن و شوهر و بقاء و استحکام بنیاد خانواده و برای جلوگیری از اختلافات خانوادگی و وقوع طلاق نیز بهترین وسیله را رعایت ارزش های اخلاقی می داند، و در این رابطه توصیه های فراوانی دارد.

اسلام ازدواج را پیمانی مقدس می داند که در بین یک زن و مرد، به اعتبار این که دو انسان هستند بسته می شود و مهمترین هدفش تامین نیازهای انسانی و آرامش و سکون و انس زن و مرد به یکدیگر است حتی لذت جوئی های مشروع جنسی و اشباع غریزه و تولید و پرورش فرزندان را نیز در راه تامین هدف عالی انسانی محسوب می دارد.

قرآن کریم در این رابطه می گوید: «و از نشانه های خداست که برای شما از جنس خودتان همسرانی بیافرید تا به سوی آنان آرامش بیابید، و در میان شما محبت و دلسوزی قرار داد، همانا که در این موضوع برای اندیشمندان نشانه هایی است» (سوره روم آیه ۲۱).

در آیه مذکور انس و آرامش خانوادگی به عنوان ثمره ازدواج معرفی شده است و این موضوع بسی برتر از امکان ارضاء مشروع غریزه جنسی است. در پیمان مقدس زناشویی زن و مرد با تمام وجود به سوی همدیگر جذب و متحد و یک دل می شوند. و در تمام ابعاد زندگی در خدمت یکدیگر قرار می گیرند. مانوس و همفکر و هم راز و یک هدف می شوند.

در آیه مذکور زندگی خانوادگی بر دو پایه نیرومند مودت و رحمت استوار گشته است یکی از پایه های ازدواج مودت و علاقه زن و شوهر نسبت به یکدیگر است، خوبی ها و نقاط مثبت یکدیگر را مورد توجه قرار می دهند و از صمیم قلب همدیگر را دوست می دارند. هر یک از آنان، دیگری را نعمتی ارزشمند از جانب خدا و وسیله انس و الفت و آرامش و دلگرمی و شریک زندگی می شمارد و از این نعمت بزرگ قدردانی و سپاسگزاری می کند.

پایه دیگر ازدواج که در آیه بدان اشارت رفته رحمت یعنی مهربانی و دلسوزی است، هر گاه یکی از زوجین به نقصان و ضعف و نیازی در همسرش مواجه شد با دیده ترحم و دلسوزی به آن می نگرد، فکر می کند که او یک انسان است و انسان بی نقص نیست. چنانکه خودش نیز بی عیب نیست. دلش به حال او می سوزد و سعی می کند با نرمی و مدارا و از روی مهربانی و دلسوزی نقص او را در صورت امکان برطرف سازد، و در صورت عدم امکان او را با همان حال می پذیرد

بررسی پیامدهای فرهنگی اجتماعی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۰۹

و نقصانش را نادیده می‌گیرد، و به زندگی ادامه می‌دهد. لازمه رحمت و دلسوزی این است که چنانکه خیر و صلاح خود را می‌خواهد در همه حال خواسته‌ها و تمایلات همسرش را نیز منظور بدارد و هر چه را برای خود می‌خواهد برای او نیز بخواهد، و همواره به فکر تامین سعادت و آسایش و آرامش او نیز باشد.

قرآن مجید در این رابطه تعبیر بسیار جالبی دارد و زن و شوهر را چنین توصیف می‌کند:

«زنان برای شما لباس هستند و شما نیز برای آنان لباس هستید» (سوره بقره، آیه ۱۸۷).

لباس مجموع بدن انسان را با همه کمالات و نواقص و خوبی‌ها و بدی‌ها و زیبایی‌ها و زشتی‌ها در بر می‌گیرد از سرما و گرما و خطرها حفظ می‌کند، بر زیبایی‌هایش می‌افزاید و عیوبش را می‌پوشاند، لباس نزدیکترین اشیاء نسبت به انسان است و از جمله نیازهای اولیه بشمار می‌رود. زن و شوهر نیز نسبت به یکدیگر باید همانند لباس باشند همدیگر را با همه نواقص و کمالات بپذیرند. حافظ و نگهبان و آرامش بخش یکدیگر باشند. بر زیبایی‌های هم بیفزایند و عیوب هم را بپوشانند، راز نگهدار و محرم اسرار باشند.

اسلام در مورد روابط بین زن و شوهر و زندگی خانوادگی چنین می‌اندیشد و آن را بر چنین پایه‌هایی استوار ساخته است. تشکیل چنین خانواده‌هایی در خور انسان است و سعادت جسمانی و نفسانی، دنیوی و اخروی او را تامین می‌کند. اگر بنیاد خانواده بر پایه‌های ایمان و محبت و دلسوزی استوار گردد کانون خانواده گرم و با صفا می‌شود و از کشمکش‌ها و اختلافات و طلاق و فروپاشی جلوگیری می‌کند.

خیر اندیشان باید در ترویج و تبلیغ چنین خانواده‌هایی تلاش و سرمایه‌گذاری کنند و بدین وسیله از تزلزل و فروپاشی بنیاد خانواده جلوگیری نمایند.

البته معلوم است که با حمایت‌های قانونی فقط نمی‌توان بدین هدف بزرگ رسید و بنیان خانواده را بر پایه‌های محبت و دلسوزی استوار ساخت. بهترین وسیله برای رسیدن به چنین هدفی تبلیغ و دعوت مردم به رعایت ارزش‌های اخلاقی است. چنانکه اسلام همین روش را انتخاب کرده و بر رعایت اخلاق در خانواده تاکید فراوان دارد. از باب نمونه به گوشه‌ای از آن اشاره می‌شود:

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «کاملترین مردم از جهت ایمان کسی است که اخلاقش خوبتر باشد، و بهترین شما کسانی هستند که نسبت به همسران خود خوشرفتارتر باشند» (بخارالانوار، ج

امام سجاد علیه السلام فرمود: «حق همسرت این است که بدانی خدای متعال او را وسیله آرامش و انس تو قرار داده و بدانی که او نعمتی است از جانب خدا برای تو، پس او را گرامی بداری و با وی مدارا کنی گرچه تو نیز بر او حقی بزرگ داری، اما باید نسبت به او دلسوز و مهربان باشی زیرا در اختیار تو قرار دارد. باید خوراک و پوشاک او را تامین کنی و اشتباهات و لغزش‌هایش را ببخشی» (بحار، ج ۷۴، ص ۵).

حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرمود: «جهاد زن در این است که خوب شوهرداری کند» (وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۶۳).

اسلام عنایت ویژه‌ای به اخلاق دارد و رعایت ارزش‌های اخلاقی را برای سلامت خانواده و تحکیم بنیان آن ضروری و لازم می‌داند.

مزایا و معایب ازدواج

ازدواج را شاید بتوان مهم‌ترین مرحله زندگی هر انسانی قلمداد کرد، این پدیده اجتماعی از جنبه‌های گوناگون قابل تحقیق است. باید گفت در هر جامعه‌ای روابط افراد تاثیر زیادی در ازدواج دارد و همچنین ازدواج‌هایی که در هر جامعه صورت می‌گیرد، نشانگر واقعیت موجود در آن جامعه است. به گزارش پایگاه اطلاع‌رسانی پزشکی ایران سلامت، ازدواج در گذشته به صورت سنتی بین افراد برقرار می‌شد و در آن خانواده پسر پس از انتخاب دختری که او را مناسب خانواده و پسر خود می‌دیدند، پس از خواستگاری، وی را به عقد ازدواج پسر خود در می‌آوردند. در این ازدواج‌ها دختر و پسر شناختی از هم نداشته و تا قبل از ازدواج از خصوصیات و رفتارهای درونی و شخصی فرد موردنظرشان بی‌خبر بودند. با گذشت زمان و ارتباط با کشورهای اروپایی و... گونه دیگری از ازدواج که از آن به ازدواج مدرن یاد می‌شود، در جامعه ما سایه انداخت. در این گونه ازدواج‌ها که بیشتر در میان کشورهای غربی رایج است و مطابق با فرهنگ و سنت‌های این گونه کشورها است، دختر و پسر پس از آشنایی و دوستی با یکدیگر مدتی در کنار هم زندگی کرده و یا به دوستی و برقراری رابطه‌ای عاطفی می‌پردازند و در صورت وجود هماهنگی و رضایت میان آنها اقدام به ازدواج می‌کنند. باید گفت: در حال حاضر رابطه زنان و مردان در جامعه روبه رشد و ترقی است و زنان در عرصه‌های اجتماعی فعالیت‌های گسترده‌ای را آغاز کرده‌اند و همین باعث شده است بسیاری از دختران و پسران جوان از اینکه خانواده‌هایشان برای آنان فرد مناسب در ازدواج را انتخاب کنند، طفره بروند و خود بخواهند با توجه به معیارهایی

که دارند، همسر خود را از میان اطرافیان گزینش کنند. دکتر بهروز بیرشک، روانشناس در این مورد می گوید: یکی از مسائلی که با توجه به تغییرات و تحولات اجتماعی با آن روبه رو هستیم مساله ازدواج است. در دو نسل قبل از ما ازدواج ها به صورت سنتی انجام می گرفت به طوری که از طریق خانواده ها خواستگاری صورت می گرفت و حتی دختر و پسر ملاقاتی با هم نداشتند و این خانواده ها بودند که تصمیم نهایی را می گرفتند. این ازدواج ها گاهی ممکن بود موفق باشد ولی گاهی نیز ناموفق بود و آن زوج به اصطلاح به نوعی با هم سر می کردند و فشارهای زیادی را نیز تحمل می کردند. وی می افزاید: معیارها با توجه به تحولاتی که صورت گرفته فرق کرده است. به طوری که جوانان امروزه نمی خواهند به صورت چشم و گوش بسته، تن به ازدواج بدهند و اعتقادشان بر این است که باید خودشان در این امر نقش داشته باشند. بنابراین ملاحظه می کنیم که در مطالعه ازدواج حتماً باید به این مساله از منظر سنتی و مدرن (امروزی) نگاه کنیم؛ چرا که عدم توجه به هر یک از این دو سبک در زندگی امروز جامعه را با یک چالش اساسی مواجه خواهد ساخت.

پیامدهای ناشی از عدم توجه به ازدواج

ازدواج به عنوان مقوله ای اجتماعی به رغم ثبات زیادی که همواره بر نفس آن حاکم بوده، بسیار تحت تأثیر شرایط حاکم بر جامعه جدید قرار گرفته است. هر چند تحولات در ازدواج جوانان امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. اما آنچه ازدواج در جهان معاصر را متفاوت از گذشته ساخته، دامنه تحولات در ازدواج است که در نتیجه تغییرات بسیار در ساختارهای اجتماعی اتفاق افتاده است. تردیدی وجود ندارد که ساختارهای اجتماعی جدید، شرایط و ضرورت های جدیدی را برای ازدواج رقم زده و موجب بروز تمایز آشکاری میان شیوه ها و ساختارهای ازدواج در جامعه سنتی و جدید شده است. مهمترین پیامد تحولات یادشده تأخیر در سن ازدواج دختر و پسر و همچنین وقوع ازدواج های ناموفقی است که نهایتاً به طلاق و جدایی می انجامد.

تأخیر در وقوع ازدواج به لحاظ اجتماعی، جامعه را با یک بحران روبه رو خواهد کرد. سیل جوان مجرد که عمدتاً هدف اقتصادی ندارد مانع از پیشرفت اقتصادی یک جامعه می شود. جوان مجرد به سرعت تحت تأثیر تهاجمات فرهنگی قرار می گیرد و به لحاظ فرهنگی در جامعه تأثیرات منفی خواهد گذاشت. افرادی که به طور انفرادی زندگی می کنند در مجموع اثر کمتری در

مشارکت‌های مفید اجتماعی دارند. هنگامی که ازدواج به تعویق می‌افتد سطح توقعات و انتظارات ناشی از افزایش سن و سخت‌تر شدن ملاک‌های ازدواج باعث خواهد شد که فرد شانس کمتری برای ازدواج پیدا کند. از طرف دیگر پایین بودن میزان ازدواج در حال حاضر موجب کم شدن میزان زاد و ولد و کاهش بی‌رویه جمعیت، همچنین بی‌تناسب شدن هرم جمعیتی در سالهای آینده خواهد شد.

از تأثیرات جانبی ناشی از این مسئله می‌توان بی‌میلی به کار و فعالیت به درس و مطالعه و بی‌میلی به معاشرت و مصاحبت با همسالان و دوستان را نام برد.

سلامتی از دید روان‌پزشکان عبارت است از تعادل در فعالیت‌های زیستی، روانی و اجتماعی. کارشناسان سازمان بهداشت جهانی سلامت روان را این‌گونه تعریف کرده‌اند «سلامت فکر و روان عبارت است از قابلیت ارتباط موزون و هماهنگ با دیگران، اصلاح محیط فردی و اجتماعی و حل تضادها و تمایلات شخصی به‌طور منطقی، عادلانه و مناسب»

عدم توجه به ازدواج به خصوص در سنین بالا ممکن است معلول نارسایی شخصیت، ترس از تعهد و به هر حال یک نقطه ضعف در رشد روانی فرد محسوب گردد. جوانان و بزرگسالانی که ازدواج نکرده‌اند همیشه بلا تکلیف و سرگردان، زندگی کرده و اکثراً با توسل به لذت‌طلبی‌ها و کامجویی‌های بدلی به دنبال تکیه‌گاه‌های حقیقی و کاذب می‌گردند و در این صورت نیز از فشارهای روانی آسوده نمی‌شوند. آمار نشان می‌دهد که بیماران مجرد بیشتر از بیماران متأهل در بیمارستان‌ها بستری می‌شوند دلیل این مسأله شاید این باشد که اشخاص متأهل غالباً به جای آنکه به بیمارستان منتقل شوند در منازل خود تحت مراقبت قرار می‌گیرند و همسرانشان از آنان پرستاری می‌کنند. از طرف دیگر تحمل فشار و درد بدون شک از راه همکاری و همانندسازی و حمایت متقابل عاطفی که از یک ازدواج صحیح به دست می‌آید بیشتر می‌شود. تحقیقات حکایت از این مسأله دارند که مسائل حل‌نشده جنسی، اغلب به خستگی و فرسودگی‌های جسمی و روحی مزمز و ضعف اعصاب می‌انجامد. از طرف دیگر افراد متأهل از آنجایی که مسئولیت‌ها و وظایف مختلفی را دارا می‌باشند احساس می‌کنند که وجودشان مورد احتیاج است و چنین احساسی، خود از اختلالات روانی و جسمی جلوگیری می‌کند و یا از احتمال بروز آن می‌کاهد.

بررسی پیامدهای فرهنگی اجتماعی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۱۳

ازدواج در اصلاح و افزایش ظرفیت سازشی شخص که به نوبه ی خود باعث می شود « خود » بسیاری از استرس ها را تحمل کند و در مقابل آنها صبر و شکیبایی از خود بروز دهد. نقش بسزایی را می تواند داشته باشد.

در جهان امروز هرگز عشق هایی از نوع عشق های شرقی نمو نمی کند. معاشرت های آزاد و بی بند و باری پسران و دختران، ازدواج را به صورت یک وظیفه و تکلیف و محدودیت در آورده است که باید آن را با توصیه های اخلاقی و یا احیاناً با اعمال زور به جوانان تحمیل کرد. سیستم روابط آزاد موجب می شود که پسران تا جایی که ممکن است از ازدواج و تشکیل خانواده سرباز زنند و فقط هنگامی که نیروی جوانی و شور و نشاط آنها رو به ضعف و سستی می نهد اقدام به ازدواج کنند و در این موقع زن را فقط برای فرزند دار شدن و احیاناً برای خدمتکاری بخواهند و ثانیاً ازدواج های موجود را سست می کند و سبب می گردد به جای اینکه خانواده بر پایه ی یک عشق خالص و محبت عمیق استوار باشد و هر یک از زن و شوهر، همسر خود را عامل سعادت خود بدانند بر عکس به چشم رقیب و عامل سلب آزادی و محدودیت می بیند و چنانکه اصطلاح شده است یکدیگر را زندانبان بنامند.

قانون خلقت جاذبه ی جنسی را به عنوان عامل بقای نسل انسان و آرامش روح میان دو جنس مخالف قرار داده و هرگونه تغییری از این مسیر، هم بر خلاف موازین فطری و علمی است و هم آرامش روحی را بر هم می زند.

ساختار انسان از نیروها و غرایز گوناگون ترکیب یافته که هر یک از آن غرایز باید به طور طبیعی و صحیح پاسخ داده شوند و قطعاً عدم توجه به نیازهای فطری و غریزی موجب نارسایی یا طغیان و بیماری های روانی و انحراف از جاده ی مستقیم است. نیرومندترین غرایز، غریزه جنسی است که باید به نحو شایسته و صحیح ارضاء گردد. ازدواج یگانه طریق سالم برای پاسخ مثبت دادن به غریزه جنسی است که هیچ چیزی جایگزین آن نخواهد شد.

غریزه جنسی نیروی فوق العاده ای دارد که مهار آن خصوصاً در ابتدای جوانی که این نیرو در اوج خود قرار دارد بسیار سخت خواهد بود. عدم ارضای این غریزه احساس رضایتمندی جوان از زندگی را کاهش خواهد داد. عدم رضایتمندی از زندگی با بیماری های روانی و جسمی زیادی همراه خواهد بود. فردی که از زندگی راضی نباشد مسلماً تلاش و فعالیت اجتماعی و اقتصادی نخواهد داشت.

این مسئله وقتی بغرنج تر خواهد شد که نیروی جوان جامعه دچار عدم رضایتمندی از زندگی شوند. این نیرو نه تنها نخواهد توانست باعث توسعه کشور گردد بلکه در نقش نیرویی مخرب عمل خواهد کرد

از جمله عواقب دیگر تأخیر ازدواج می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. افزایش اختلالات روانی، خانوادگی و فرهنگی
۲. گسترش فساد و فحشاء
۳. نداشتن نظم و برنامه ریزی در زندگی و اداره آن
۴. متزلزل شدن پایه های شخصیت و کاهش خودباوری و عزت نفس جوانان
۵. افزایش وسواس، افسردگی، اضطراب و پرخشگری
۶. رشد انواع جرائم و آسیب های اجتماعی
۷. افزایش میزان خودکشی
۸. افزایش ازدواج های غیر رسمی
۹. بی میلی به کار، فعالیت، درس و مطالعه و معاشرت با دوستان
۱۰. افزایش جمعیت جوانی که به زندان وارد می شوند.

آمارهایی از ازدواج و طلاق در ایران

در ادامه ضمن ارایه آماری از پژوهش های انجام شده در کشور پیرامون ازدواج و طلاق به این مقوله با نگاهی دیگر پرداخته می شود. مسلماً کم شدن قبح چیزی ضمن این که خود حاصل رایج شدن آن امر است، باعث شیوع بیش تر آن نیز می شود. (در این مورد آمارهای ریزتر وجود ندارد و تنها با سرشماری آمارگیری شده است).

آمارهای مربوط به طلاق و افراد هرگز ازدواج نکرده نیز همین نتایج را نشان می دهند. قبل از تحلیل آمارهای فوق، لازم به ذکر است که با توجه به شرایط فرهنگی ایران و مذموم بودن طلاق و عدم ازدواج، این شاخص ها معیاری از انحراف نظام اجتماعی از تعادل می باشند. آمار مربوط به طلاق، ۲۶ درصد رشد داشته است که در تطابق با رشد جمعیت از ۶۵۹/۸ نفر برای هر میلیون نفر در سال ۱۳۶۷ به ۶۸۵/۵ نفر برای هر میلیون نفر در سال ۱۳۷۶ رسیده است؛ به عبارتی، با افزایش حدود ۳۰ نفر در هر میلیون مواجه بوده است. در مورد افراد هرگز ازدواج نکرده نیز به نسبت سال

بررسی پیامدهای فرهنگی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۱۵

۱۳۶۵ در سال ۱۳۷۵ حدود ۷۲/۵ درصد رشد داشته‌ایم که با در نظر گرفتن رشد جمعیت از ۱۰۳ نفر برای هر هزار نفر به ۱۴۷ نفر در ۱۳۷۵ رسیده است (رفیع پور، فرامرزی، ۱۳۷۶، ص ۲۸۸).

آمار دیگری که می‌توان با آن وقوع بیش‌تر جرم و تخلف را نشان داد، میزان پرونده‌های تشکیل شده در حوزه استحضاطی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. تعداد این پرونده‌ها در سال ۱۳۶۷، ۳۹۹۱۳ پرونده بوده، در حالی که این تعداد در سال ۱۳۷۶ به ۶۹۵۹۱ هزار رسیده است؛ به عبارتی، در حدود ۷۴/۳ درصد رشد داشته است.

آمار طلاق

سال	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶
تعداد	۳۳۱۱۴	۳۳۹۴۳	۳۷۸۲۷	۳۹۳۳۶	۳۳۹۸۳	۲۹۳۱۲	۳۲۷۰۶	۳۴۷۳۸	۳۷۸۱۷	۴۱۸۱۶

افراد هرگز ازدواج نکرده

سال	۱۳۶۵	۱۳۷۰	۱۳۷۵
تعداد	۵۱۲۷۷۴۹	۶۸۳۳۴۶۳	۸۸۴۸۶۴۸

پرونده‌های تشکیل شده در حوزه استحضاطی نیروی انتظامی ج.ا.

سال	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶
تعداد	۳۹۹۱۳	۴۷۴۲۵	۳۸۰۶۴	۱۸۶۹۴	۵۲۴۳۰	۴۸۵۵۶	۶۳۴۴۵	۶۵۵۰۰	۶۳۵۳۱	۶۹۵۹۱

(تاجیک، ۱۳۸۷)

همانگونه که آمار فوق نشان می‌دهد آمار روزافزون طلاق از یک سو و کاهش میزان ازدواج در میان جوانان به گونه‌ای است که توجه مسولین را بیشتر به خود جلب خواهد نمود. با توجه به این مهم در ادامه به معرفی اهداف پژوهش انجام شده پرداخته و نهایتاً نتایج تحقیق ارائه خواهد شد.

اهداف تحقیق

با توجه به این امر که در ازدواج مسائل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... مطرح است، مطالعه و واکاوی ازدواج دارای رویکردی‌های متفاوتی است. با توجه به موارد فوق اهداف این پژوهش عبارتند از:

- ۱- شناسایی و بررسی پیامدهای فرهنگی - اجتماعی ازدواج
- ۲- شناسایی تبعات منفی زندگی مشترک
- ۳- شناسایی نقاط مثبت زندگی مشترک
- ۴- ارائه راهکارهای کاهش تبعات منفی و تقویت نقاط مثبت

سوالات تحقیق

- ۱- آیا میان پیامدهای مثبت فرهنگی - اجتماعی ازدواج و کاهش تبعات منفی آن رابطه‌ای وجود دارد؟
- ۲- آیا میان پیامدهای منفی فرهنگی - اجتماعی ازدواج و تقویت نکات مثبت آن رابطه وجود دارد؟

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- میان پیامدهای مثبت فرهنگی - اجتماعی ازدواج و کاهش تبعات منفی آن رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- میان پیامدهای منفی فرهنگی - اجتماعی ازدواج و تقویت نکات مثبت آن رابطه معناداری وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

اصولاً هر تحقیقی یا کار پژوهشی به دنبال دستیابی و تحقق به اهداف معینی می‌باشد. در این راستا اصل اولیه و گام اول برای رسیدن به هدف، روش دستیابی به آن هدف یا اهداف می‌باشد. بعد از مشخص شدن اهداف تحقیق نیز پژوهشگر باید اهداف را به مسائل عملی تبدیل کند، زیرا اساساً در نهایت هدف اصلی هر تحقیقی کشف، تبیین، تفسیر و گسترش دانش پیرامون پدیده‌های خاصی می‌باشد. در این تحقیق نیز سعی شده است تا با استفاده از اصول و قواعد کلی تحقیق علمی، روش ابزار اندازه‌گیری مناسبی برای مطالعه انتخاب شود. در اینجا ذکر این نکته الزامی است که انتخاب روش تحقیق مناسب می‌تواند با بکارگیری حداقل امکانات و خدمات لازم راهی مناسب برای بررسی پرسش‌ها شناسایی کند و به نتیجه مورد نظر دست یابد. متعاقب انتخاب روش تحقیق و اجرای آن جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، مدل آماری با توجه به سوالات تحقیق که برای آزمون پرسش به کار می‌رود، تعیین می‌شود.

جامعه و نمونه آماری

در این تحقیق با توجه به سؤال اصلی جامعه آماری تعیین شده است. جامعه آماری، حوزه تعمیم نتایج و یافته‌های پژوهش است از این روی جامعه آماری در بر دارنده کلیه افراد مورد بررسی است که پژوهشگر از میان آنان واحدهای نمونه خود را گزینش می‌کند. لذا جامعه آماری پژوهش حاضر، واحد تحلیل و واحد مشاهده کارشناسان رسمی و قضات رسمی دادگستری در شهر تهران می‌باشند.

روش گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق، روش کتابخانه‌ای و میدانی می‌باشد و از ابزارهای زیر در جمع‌آوری اطلاعات به شرح زیر استفاده شده است:

بررسی پیامدهای فرهنگی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۱۷

۳-۱- جستجو در اینترنت

۳-۲- جستجو در کتاب ها و مجلات

۳-۳- پرسشنامه

۳-۴- اسناد و مدارک موجود در سازمان های مورد مطالعه

روش های آماری جهت تحلیل داده ها و آزمون فرضیات

در تنظیم اطلاعات و داده ها و عرضه آنها در فرم اطلاعات آماری و نمایش گرافیکی به صورت نمودارهای ستونی، هیستوگرام و نظایر آن از متداول ترین ابزار و تکنیک های آماری موجود در مجموعه نرم افزار آماری (spss) استفاده گردیده است. توزیع فراوانی و درصد متغیرهای مورد نظر در فرم جداول یک بعدی و با شاخص های کمی آماری نظیر نما، میانه، میانگین، انحراف معیار و نظایر آن نمایش داده شده است.

جداول مقاطع به صورت دو متغیر و در بخش مربوط به آزمون فرضیات منظور شده است. برای آزمون فرضیات تحقیق از آزمون های غیرپارامتریک مانند آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. برای آزمون سوالات و دسته بندی شاخصهای فرهنگی و اجتماعی تحقیق و جهت سنجش اثرات متغیرها و آزمون آنها از آزمون تحلیل عاملی استفاده شده است.

آزمون فرضیات

فرضیه ۱:

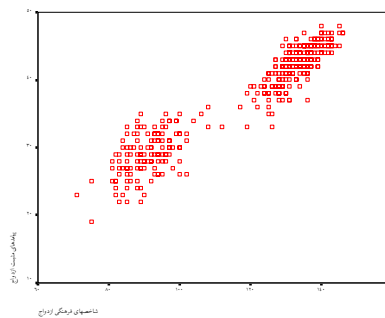
فرضیه موافق: به نظر می رسد هر اندازه شاخصهای فرهنگی ازدواج بیشتر مورد توجه قرار گیرد، ازدواج با پیامدهای مثبت مواجه است.

فرضیه مخالف: به نظر می رسد هر اندازه شاخصهای فرهنگی ازدواج بیشتر مورد توجه قرار گیرد، ازدواج با پیامدهای مثبت مواجه نخواهد بود. برای بررسی شدت ارتباط خطی این دو متغیر، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده می شود.

جدول شماره (۱) ضریب همبستگی اسپیرمن بین « توجه به شاخصهای فرهنگی ازدواج » و « پیامدهای مثبت »

متغیر	شاخصهای آماری	« پیامدهای مثبت »
« توجه به شاخصهای فرهنگی ازدواج »	ضریب همبستگی اسپیرمن	۰/۷۸
	سطح معنی داری یک دامنه	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۰

مطابق ارقام مذکور در جدول، ضریب همبستگی این دو متغیر ۰/۷۸ و در سطح ۰/۰۰۰ معنی دار است. به عبارت دیگر هر چه « توجه به شاخصهای فرهنگی ازدواج » بیشتر باشد، به همان اندازه پیامدهای مثبت بیشتر است. اما نه در صد درصد موارد بلکه در ۷۸ درصد از موارد این امر امکانپذیر است. بنابراین فرضیه پژوهش تایید می شود. نمودار زیر بیانگر شدت و نوع همبستگی بین دو متغیر فوق است.

فرضیه ۲:

فرضیه موافق: به نظر می رسد هر اندازه شاخص های اجتماعی ازدواج بیشتر مورد توجه قرار گیرد، ازدواج با پیامدهای مثبت مواجه است.
فرضیه مخالف: به نظر می رسد هر اندازه شاخصهای اجتماعی ازدواج بیشتر مورد توجه قرار گیرد، ازدواج با پیامدهای مثبت مواجه نخواهد بود. برای بررسی شدت ارتباط خطی این دو متغیر، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده می شود.

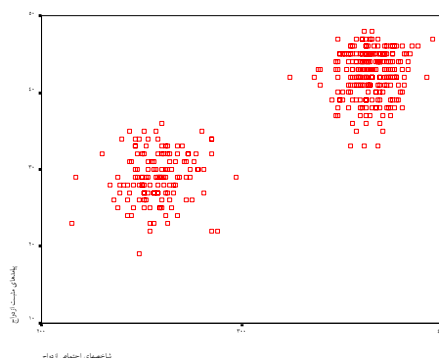
جدول شماره (۲) ضریب همبستگی اسپیرمن بین « توجه به شاخصهای اجتماعی ازدواج » و « پیامدهای مثبت »

متغیر	شاخصهای آماری	پیامدهای مثبت «
« توجه به شاخصهای اجتماعی ازدواج »	ضریب همبستگی اسپیرمن	۰/۷۱
	سطح معنی داری یک دامنه	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۰

مطابق ارقام مذکور در جدول، ضریب همبستگی این دو متغیر ۰/۷۱ و در سطح ۰/۰۰۰ معنی دار است. به عبارت دیگر هر چه « توجه به شاخصهای اجتماعی ازدواج » بیشتر باشد، به همان اندازه پیامدهای مثبت بیشتر است. اما نه در صد درصد موارد بلکه در ۷۱ درصد از موارد این امر

بررسی پیامدهای فرهنگی ازدواج از دیدگاه کارشناسان قوه قضائیه. ۱۱۹

امکانپذیر است. بنابراین فرضیه پژوهش تایید می شود. نمودار زیر بیانگر شدت و نوع همبستگی بین دو متغیر فوق است.

جمع بندی و نتیجه گیری

در میان همه انواع و اقسام پیوندهایی که آدمیزادگان را به یکدیگر متصل یا نزدیک می کند پیوند زناشویی از همه مقدس تر و نزدیک تر و به یک معنا، ضروری تر می باشد. از برکات این میثاق خجسته، ادامه نسل، آرامش قبلی و گردش حیات مادی و معنوی انسان است. برگزاری مراسم ازدواج باعث می شود که زن و شوهر، خود را از نظر روانی برای شروع یک زندگی مشترک آماده نمایند و ازدواج را امر مهمی تلقی نمایند که افراد زیادی در فراهم آوردن شرایط آن یاری کرده اند.

در هر ازدواج بایستی مواردی را مدنظر قرار داد تا در مسیر زندگی مشترک مشکلات کمتری بروز کند و یک زوج و فرزندان آنان خانواده های پیشرو، سازنده، سالم و موفق داشته باشد. با توجه به نتایج حاصله از آزمون فرضیه های این پژوهش که در آن میان پیامدهای مثبت فرهنگی - اجتماعی ازدواج و کاهش تبعات منفی و بالعکس رابطه معناداری دیده شده است جا دارد که مسولین و متولین این امر مقدس در کشور اهتمام بیشتری به خرج داده و به گونه ای عمل کنند که از ازدواج به عنوان ابزاری مفید برای سالم سازی جامعه و آحاد آن بهره برداری نمایند.

منابع

- تاجیک، محمد رضا (۱۳۸۷). شکاف یا گست نسلی در ایران امروز؛ تحلیل ها، تخمین ها و تدبیرها. تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک،
- رشیدرضا، محمد (۱۹۸۴). تفسیر المنار. بیروت: دارالمعرفه،

۱۲۰ .....مجله جامعه شناسی معاصر، سال اول/شماره چهارم/پاییز ۱۳۸۸

رضوی، نجما و دیگران(۱۳۸۱). **بررسی وضعیت ازدواج جوانان**. گزارش ملی جوانان، نشر سازمان ملی جوانان، رفیع پور، فرامرز(۱۳۷۶). **توسعه و تضاد: کوششی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران**.

تهران: دانشگاه شهید بهشتی،

سوره آل عمران آیه ۴۰ و ۱۴

سوره اسراء آیه ۳۲

سوره اعراف آیه ۱۸۹

سوره بقره آیه ۲۵ و ۱۸۷ و ۲۲۳ و ۲۲۴

سوره تحریم آیه ۱۰ و ۱۱

سوره توبه آیه ۲۸

سوره ذاریات آیه ۲۵

سوره روم آیه ۲۱

سوره زخرف آیه ۷۰

سوره طلاق آیه ۴

سوره فرقان آیه ۷۴

سوره مریم آیه ۴ و ۵

سوره نحل آیه ۷۲

سوره نساء آیه ۲۴ و ۲۸

سوره یس آیه ۵۶

سوره یوسف آیه ۳۰

شارون، جونل(۱۳۷۹). **۵۵ پرسش از دیدگاه جامعه شناسی**. ترجمه منوچهر صبوری.

کلینی، محمد بن یعقوب. اصول کافی، ج ۵.

مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰۰: ۲۶۷-۲۶۹

محبوبی منش، حسین(۱۳۸۱). **بررسی وضعیت اعتیاد به مواد مخدر جوانان**. گزارش ملی جوانان. نشر سازمان ملی،

معین، محمد (۱۳۸۲). **فرهنگ معین**. تهران: انتشارات امیرکبیر،

مصلحتی، حسین(۱۳۷۹). **ازدواج و ازدواج درمانی**. تهران: نشر البرز،

مطهری، مرتضی(۱۳۵۷). **نظام حقوق زن در اسلام**. [قم]: انتشارات صدرا،

موسوی زنجانرودی (۱۳۸۲). **ازدواج**. تهران: انتشارات میثم تمار،

ناک، استیون(۱۳۸۲). **ازدواج در زندگی مردان**. ترجمه سعید غفاری. تهران: انتشارات گوهر کمال،

نجفی، محمد حسن. **جواهر الکلام**، ج ۲۹.

وسائل الشیعه، ج ۲۰.

<http://www.ebtekarnews.com/ebtekar/News.aspx?NID=5777->

<http://library.tebyan.net/books1/5824.htm>